

FIRST EDITION

BIBLE
TRANSLATION
AND
LITERACY

CAYANCI

KÎRACI KÎA MBERE 1

ÎBUKU RIA MÛRUTWA

CAYANCI
ÎBUKU RÎA MÛRUTWA WA KÎRACI
KÎA MBERE
1

Standard
1
Book

Science Book
In Tharaka Language

Written by: Tharaka MTE Writers panel

Compiled by: Tharaka MTE staff

Edited by: Joseph Mbijiwe & Patrick Kanampiu

Illustrated by: Mukabi Mati, Joseck Mutethia, Joseph Mbijiwe & Mutiria Cingau

First Edition, 2011
ISBN 9966-00-213-8
Published By
BTL (E.A.)
P.O Box 44456 Nairobi, Kenya
© BTL, 2011

**Funded by: Canadian International Development
Agency
(CIDA)**

PREFACE

This STD 1 Science Pupil's Book is written in accordance with Standard One Syllabus. The Book is divided into 11 units. Each unit deals with a major topic. These 11 main topics that the book covers are; ***Human Body, Body Health, Plants, Weather Changes, Animals, Water, Soil, Food, Energy-Light & Sound, States of Matter and Work***. The topics are divided into sub-topics and the various topics are further sub-divided into lessons.

This book was written to help teachers in Tharaka lower primary schools in teaching Science using Kĩtharaka as a medium of instruction. This is in line with requirement of the Ministry of Education that pupils in lower primary schools learn in the language of the catchment area.

This book and others in this series are culturally relevant to Tharaka children. They are not only written in Kĩtharaka but they use examples familiar to Tharaka people.

This is pupil's book. There is a teacher's guide that has instructions to the teacher on how to disseminate the contents of this pupil's book to the learners.

I would like to appreciate and acknowledge the contribution by various partners in developing this book and others in Kĩtharaka series. Among these are Tharaka MTE Writers Panel, comprising Education Officers- Mr. Joseph mwenda, Mr. Alex Kanampiu, Mrs. Ann Kieria, Mr. Peter K. Muchiri and Mr. Onesmus Mitambo; Primary School Teachers- Mr. Muthengi Gaichu, Mr. Isaiah Gwatia, Mrs. Grace Ngoci, Mr. Isaiah Rubane, Mr. Gerald Murithi, Mr. Simon Kĩthiriki, Mr. Moses Kirimi, Mrs. Eunice Mayira, Ms. Tabitha Munda, Mrs. Esther Karauki, Mr. Ginson Miriti, Mrs. Jennifer Makia, Mr. Delfino M. Mwaria, Mr. Zaverio M.Rugia and Mr. Stephen K. Murea; BTL Tharaka staff, Tharaka South and Tharaka North District Education Officials, our funding partners, Bible Translation & Literacy (E.A.) and our other various partners.

I most sincerely thank all those who took part and gave all manner of support in the development of this book.

God bless you all.
Onesmus Kamwara
BTL Tharaka Project Leader

KĪMENYITHIA

Ībuku rīrī rīa Cayanci rīa Kīraci Kīa Mbere riandikiitwe rīkīthiingatagīra sīrabasi ya Kīraci kīa Mbere. Rīgaūkanīitue icunci 11. Na wa kīra gīcunci kīrī na kīthoomo gīakīo. Ithoomo bira birī ībukuuni rīrī i; ***Mwīrī wa Muntū, Ūgima bwa Mwīrī, Imera na Mītī, Mūgarūkire wa Ntugū, Nyamū, Rūyī, Mūthetu, Irio, Inya, Mūkarire wa Into, na Ngūgī.*** Ithoomo bibi ībigaūkanīitue biauma reeconī inyiingī.

Ībuku rīrī riandikirwe rīa gūteetheeria aarimū ba iraci bia mwambīirio bia cukuru cia Tharaka kūrutana Cayanci bagītūmagīra rwaria rwa Kīitharaka. Ūgu i kūrīngana na watho bwa rwong’i rwa Kīthoomo atī aana ba iraci bia mwambīirio babatīirue barutanwa na rwaria rūra rwaragū n’antū ba bantū agu cukuru īrī.

Ībuku rīrī na mara mangī ma mūbangooni ūyū ma Kīitharaka maandikīitwe būra mwana wa Tharaka aūmba kūmeerewa bwega mūno. Maandikīitwe na rwaria rwa Kīitharaka na magūtūmagīra ngerekano ira antū ba Tharaka bamenyanīritie nacio. Rīrī n’ībuku rīa mūrutwa. Kūrī na ībuku rīa mwarimū rīra rīrī na mataaro kīrī mwarimū ma kūmwonia būra aūmba kūrutana mantū mara marī ībukuuni rīrī .

Ingūcookeria antū bara bateetheereetia kwandika ībuku rīrī na Mabuku mara mangī ma mūbango ūyū wa Kīitharaka. Nabo i bo; Gikundi kīa aandīki ba Kīitharaka; nabo n’amwe na, anene ba kīthoomo-

Mr. Joseph Mwenda, Mr. Alex Kanampiu, Mrs. Ann Kieria,
Mr. Peter K. Muchiri na Mr. Onesmus Mitambo;
aarimū-

Mr. Muthengi Gaichu, Mr. Isaiah Gwatia, Mrs. Grace Ngoci, Mr. Isaiah Rubane, Mr. Gerald Murithi, Mr. Simon Kithiriki, Mr. Moses Kirimi, Mrs. Eunice Mayira, Ms. Tabitha Munda, Mrs. Esther Karauki, Mr. Ginson Miriti, Mrs. Jennifer Makia, Mr. Delfino M. Mwaria, Mr. Zaverio M. Rugia na Mr. Stephen K. Murea; aruti ngūgī ba BTL Tharaka, anene ba kīthoomo ndeeni ya Tharaka South na Tharaka North Districts, antū bara bateethagīrīa na mbia, BTL na bangī baingī.

Ingūcookeria antū bonthe bara bateetheereetie na njira mwanya mwanya, wandikī bwa ībuku rīrī nkatho inyiingī mūno.

Ngai abūthaarime bwinthe,
Onesmus Kamwara
BTL Tharaka Project Leader

FOREWORD

BIRA BIRÎ KU

GÎCUNCÎ KÎA MBERE: Mwîrî wa muntû. . 1	
GÎCUNCÎ KÎA BIÎRÎ: Kîthoomo kîa ûgima bwa mwîrî.....	5
GÎCUNCÎ KÎA BITHATÛ: Imera na mîtî	17
GÎCUNCÎ KÎA BINA:Mîgarûkîre ya ntugû.....	24
GÎCUNCÎ KÎA BITAANO: Nyamû.....	28
GÎCUNCÎ KÎA BITHANTHATÛ: Rûûyî....	34
GÎCUNCÎ KÎA MÛGWANJA: Mûthetu. ..	40
GÎCUNCÎ KÎA BINAANA: Irio.....	46
GÎCUNCÎ GÎA KEENDA: Inya.	51
GÎCUNCÎ GÎA ÎKÛMI: Mûkarîre wa into	53
GÎCUNCÎ GÎA ÎKÛMI NA KÎMWE: Ngûgî.	58

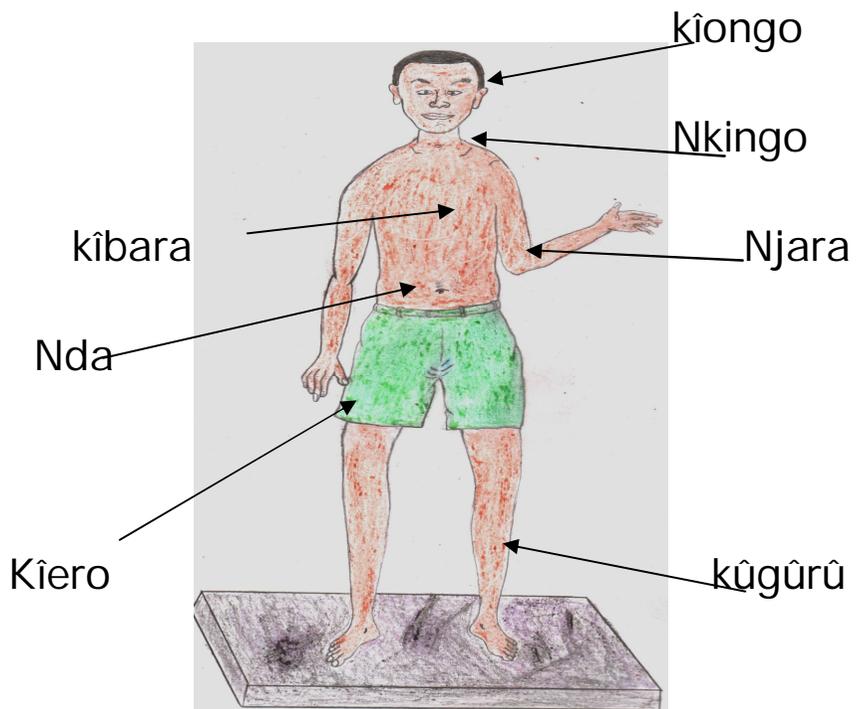
GÎCUNCÎ KÎA MBERE: Mwîrî wa muntû.

KÎONGO GÎA KÎTHOOMO: Icuncî bia
mwîrî

**A: Icuncî bia nja ya mwîrî
Kwambiïria**

Mwîrî wa Muntû ûrî icuncî mwanya
mwanya. Bimwe birî nja bira bingî birî
ndeni ya mwîrî. Kîthoomoni gîkî
tûkaathooma icuncî bia nja ya mwîrî.

Mbica îno îrî aaga ruungu n'ya
gûtûteetheeria kûmenya icuncî bimwe bia
nja bia/ya mwîrî.

Wîra ya biûria

1. Matû moonekanaga _____

(kîongo, kûgûrû)

2. Tûtagunyaga irio tûgîtûmagîra

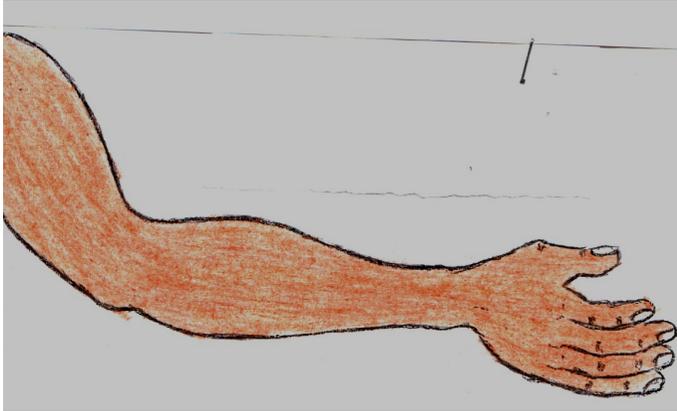
(kanyua, magego)

3. Meetho, kanyua, matû, nyiûrû, na

ntundu birî gacuncî

karîkû ka mwîrî? _____

(ûthiû, kîongo).

4. Andika riitwa rîa mbica ino. _____

(njara, kûgûrû)

5. Tûcamaga cukaarî kana cumbî na

(kanyua, rûrîme)

GÎCUNCÎ KÎA BIÎRÎ: Kîthoomo kîa
ûgima bwa mwîrî

KÎONGO GÎA KÎTHOOMO: Ûtheru

A: Kûtheria icuncî bia mwîrî

Kwambîiria

Ûtheru bwa mwîrî bûrî gîtûmi mûno.

Ûtheru i bûrigagîiria tûtikagwatwe i
mîrimo.

Kîthoomoni gîkî tûkaathooma bûra

tûûmba kûtheria:-

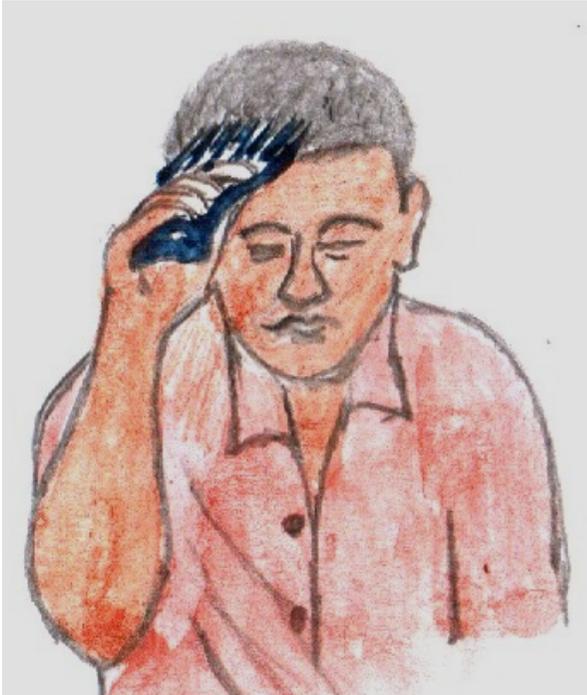
kîongo, nyiûrû, magego, njara na magûrû.

Mbica ino irî aaga ruungu i cia

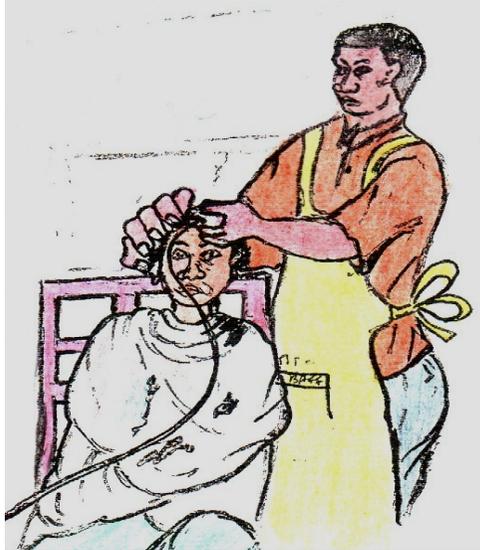
gûtûteetheeria kûmenya bûra tûûmba

kûtheria icuncî bibi.

Kûtheria kîongo

Mûrutwa agîcanûra ntundu

Muntû akîenjwa

I bwega kwaiga kîongo kîrî kîîtheru.

Tûthambagia kîongo na rûûyî na cabuni.

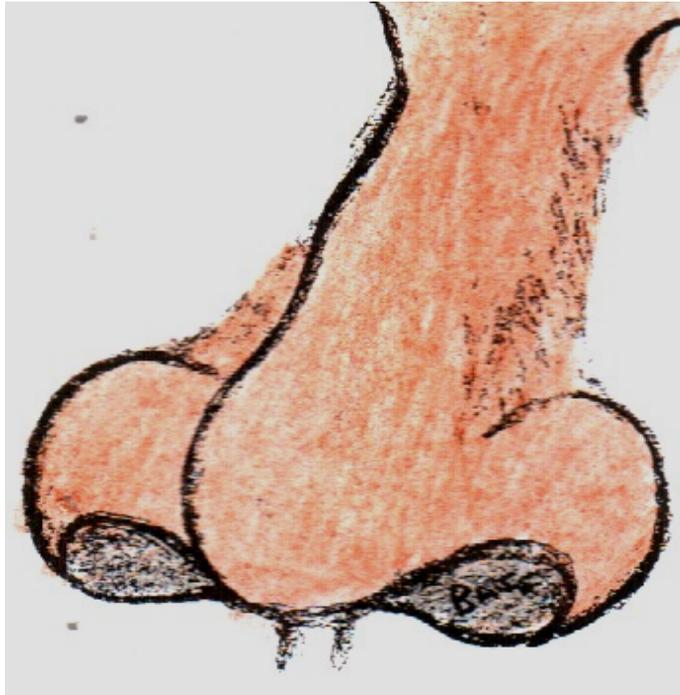
Njîra cingî cia kûtheria kîongo i: -

- kwenjwa ntundu

- gûcuka ntundu

- gûkura kana gûcanûra ntundu

Kûtheria nyiûrû.

Îno i nyiûrû.

Tûûmba kûtheria nyiûrû cietû

tûgîtûmagîra:-

- rûûyî

- kûmira na gîtambaa kîitheru.

Kûtheria magego

Magego makaraga kanyua. Tûtûmagîra magego gûtagunya irio. Tûtheragia magego na ndagwa tûgîtûmagîra mûcaaki wa kûgûra kana wa kamûtî. Njîra yîngî ya kûmatheria, i kûbucabucia kanyua na rûûyî nyuma ya kûrîa.

Gûcaaka magego na mûcaki wa kûgûra.

Njagî n'akûtheria magego make.

Aricaaka magego agîtûmagîra mûcaaki

wa kûgûra na ndagwa.

Mûcaaki wa kamûtî

Nwa ûtherie magego maku ûgîtumagîra

kamûtî rîra ûtarî na mûcaaki na ndaagwa

ya kûgûra.

Mûrutwa agîcaaka magego na kamûtî

Mûrutwa ûyû n'akûtheria magego make.

Arîcaaka magego agîtûmagîra mûcaaki

wa mûtî.

Kûthaamba njara

Tûbatîirue kûthamba njara mbere ya kûrîa

na twauma kîrooni.

Mûrutwa akîthaamba njara na rûûyî na cabuni

Nkunyû irî ndaya ti mbega. Tûbatîrue
gûcirûnga n'ûntû iciaigaga rûko ndeni.

Rûko rûtûretagîra mîrimo.

Tûmenyagîira magûrû metû na njîra ya
kûmathaambia. Tûthaambaga na rûûyî na
cabuni. Njîra cingî cia kûmenyeera magûrû
amwe na mbayo i gûkira na mûthagia
kana kaiga. I tûbuîrîite kûgita nkunyû cia
magûrû.

B. Kûthaamba mwîrî unthe

I bwega kûthaamba mwîrî unthe ntugû
cionthe.

Tûbatîirue gûtûmîra rûûyî rûûtheru,
cabuni, taurû, kaiga,
mûraci wa kûthaamba kana gataame ga
carica.

Muntû akîthaamba arî kîthaambîroni

Muntû atibatîirue atûmîra gîntû ta mûraci,
cabuni, taurû, gîcanûri, keembe, kana

nguo cia antû bara bangî. Mîrimo îmwê
n'iteeyanagiîrwa gûkûrûkîira into ta bibu.

(Wîra ya) biûria

1. Tûthambaga njara cietû tûgîtûmagîra

rûûyî na _____

(ûcûrû, cabuni)

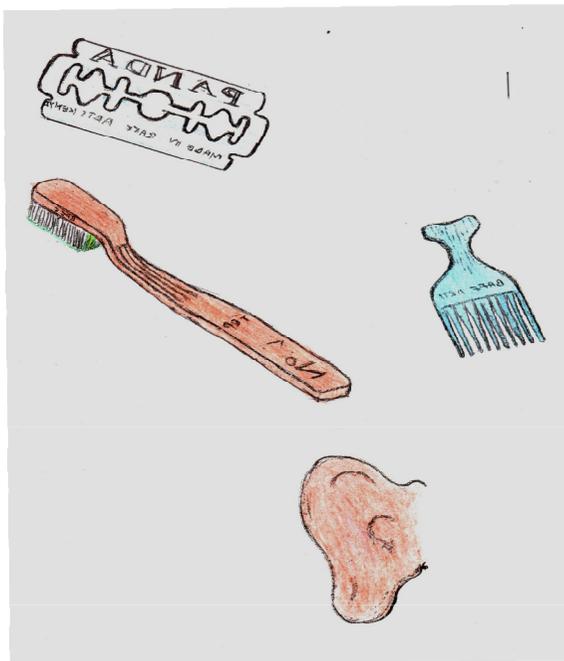
2. Tûthambaga njara twauma

(nyomba, kîroni)

3. Tûbatîirue kwaiga nkunyû cietû irî

(ndaya, nkubî)

4. Ūyûria mariitwa ma mbica ino:-

5. Tûthaambaga mîrî yetû kûrigîria

(mîrimo, ûtheru)

6. Tûthaambagia magego meetû

tûgîtûmagîra__

(cabuni na rûûyî, ndawa na mûraci)

GÎCUNCÎ KÎA BITHATÛ: Imera na Mîtî

KÎONGO GÎA KÎTHOOMO: Imera na mîtî
îra îrî ntûûraani cietû

Kwambiîria

Kûrî na mîtî na imera mwanja mwanja
ntûûraani cietû. Îmwe n'îmînene na îra
îngî n'îmîniini.

A: Icuncî bia na imera

Kûrî mîtî na imera bimwe bitaambaga na
nthî kana bigatamba îgûrû rîa mîtî îra
mînene.

Imera na mîtî îno i ta:-

- rûkwayî

- rûûngû rwa njûkî

- mûkûnja nkuû

- Gweta yîngî îra wiyî.

- Gweta mîti na imera bira bwandiite

kwenu

-Gweta bira wonaga wa atûuri na bitiri

kwen

Mbica ino irîonania mîtî na imera

mwanya mwanya; mwembe, mûgaa,

bamba, mpempe, îrigû,

mwere, mûnya, na nthoroko

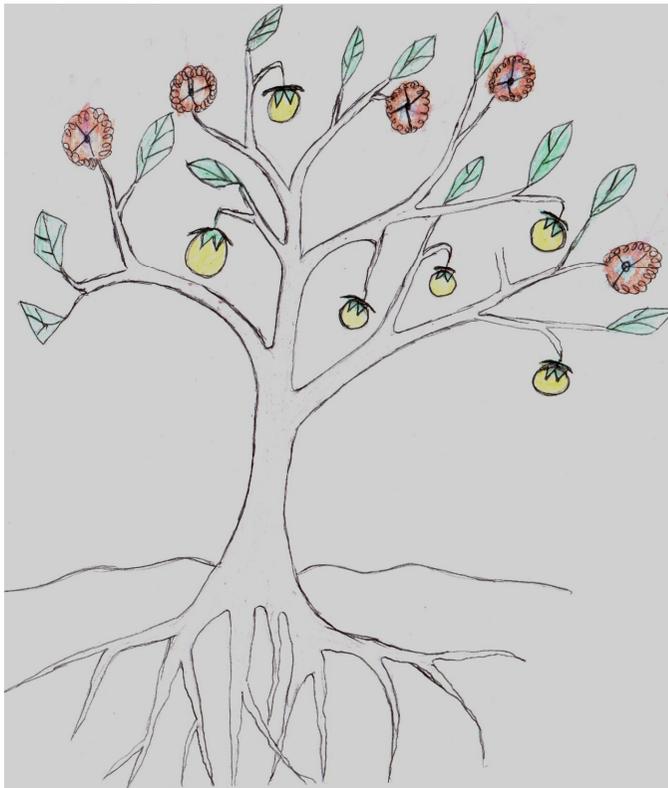
Mîtî na imera

Ngûgî ya kûruta

Kîrî mbica ino cia mîtî na imera:

- Gweta mîtî na imera bira binene.
- Gweta mîtî na imera bira biniini.

B. Icuncî bia mûtî

Mûtî na icuncî biau

Ngûgî ya kûruta

- Gweta icuncî bia mûtî ûyû.
- Coora mbica ya mûtî na gwonanie
icuncî biau.

C. Imera na mîtî îra tûrîyaga.

Kûrî na mîtî na imera îra tûrîyaga na kûrî
na yîngî îra tûtarîyaga.

Ngûgî ya kûruta

- Gweta mîtî na imera bira tûrîyaga.
- Gweta mîtî na imera bira tûtarîyaga.

(Wîra ya) biûria

1. Gweta mîtî na imera biîrî bira tûrîyaga

Mîtî:

a _____

b _____

Imera:

a _____

b _____

2. Coora mbica ya mûtî gwandîke

mariîtwa ma icuncî bibi;

mûri, gîkona, rwong'i, îthaangû, îrao na
îtunda.

3. Mwere, nthoroko, mpempe, na ncûgû,

bionthe n'imerá bira _____.

(tûrîyaga, tûteeyaga)

4. I gîcuncî kîrîkû gîa kîûgwa tûrîyaga?

(mûri, gîkona)

5. Mpempe na mbooco ciambaga

_____ mbere ya kûrîigwa.

(kûrugwa, kûriindwa)

GÎCUNCÎ KÎA BINNA: Mîgarûkîre ya
ntugû.

KÎONGO GÎA KÎTHOOMO: Kûraitha
Mîgarûkîre ya ntugû

Kwambîiria

Ntugû iciîgagua irî na mîgarûkîre mwanya
mwanya. Ntugû îmwe nwa yîîgue irî na:-

- mbura,
- ruuo,
- mwathû,
- nduume/matu, kana
- gûkiri ki.

A: Kwathûrana mîthemba ya mîgarûkîre ya ntugû

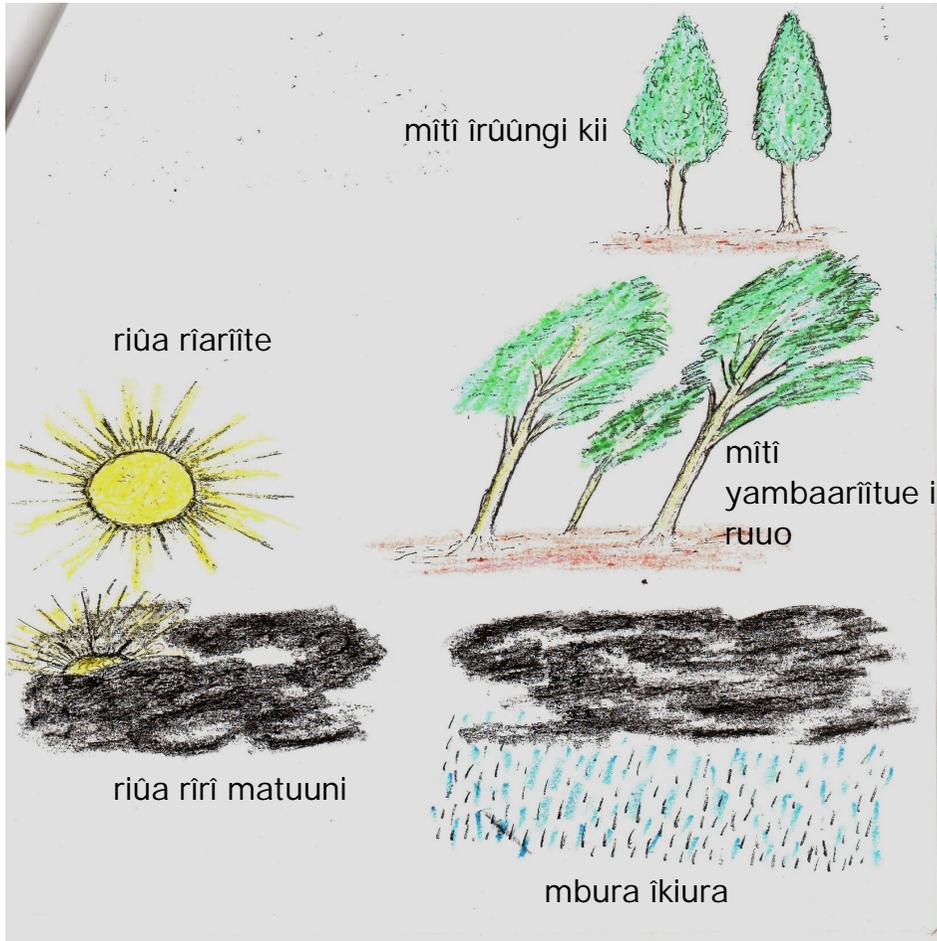
- rîra kwarîite kana kûrî na mwathû
- rîra kûrî na ruuo
- rîra kûrî na nduume kana matu
- rîra kûrî na mbura
- rîra gûkiri ki

Ngûgî ya kûruta

- coora mûtî wambarîitue i ruuo
- coora mbura î kiura
- coora riûa rîarîite
- coora riûa rîrî matuuni

Mbano cia kwonania mîgarûkîre ya

ntugû mwanya mwanya

Ngûgî ya kûruta

i) Umagarûkaga nja mathaa mwanya

mwanya ûraithe

mîgarûkîre ya ntugû.

ii) Raitha na ûcoore mîgarûkîre ya ntugû
îbukuuni rîaku.

iii) Ûyûrîiria mariîtwa mama ma mîgarûkîre
ya ntugû:

a) m_ tu

d) ru_ o

b) g_ kiri

e) mb_ ra

c) kw_ ra

GÎCUNCÎ KÎA BITAANO: Nyamû

KÎONGO GÎA KÎTHOOMO: Nyamû ira
cionekaga gwetû

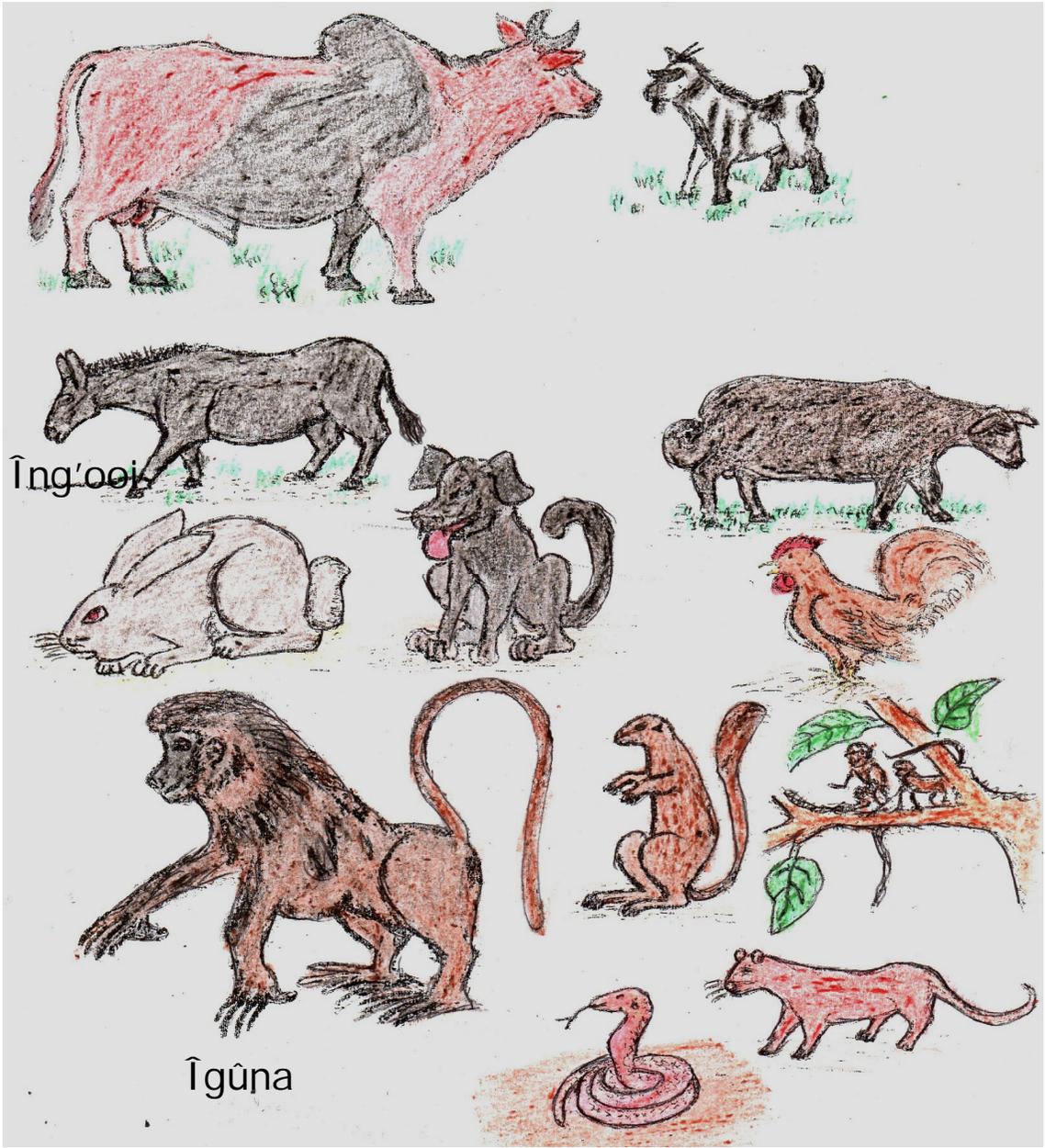
A: Mariitwa ma nyamû ira cionekaga gwetû
Kwambiiria

Kûrî na nyamû mwanya mwanya ira

cionekaga na ingî itoonekaga gwetû.

Kîthoomoni gîkî, tûkathooma nyamû ira

cionekaga gwetû.

Îng'ooj

Îgûna

Njoka

Ngûgî ya kûruta

- i) Raitha mbica na ûmîite riitwa rîayo.
- ii) Coora mbica ya nyamû îra ûkeerwa i mwarimû.

Wîra ya biûria

Ûyûrîiria mariitwa mama ma nyamû:

- a) nj_ ka
- b) k_ rû
- c) mb_ka

B: Icuncî bia nyamû bia mwîri: Icuncî bia nja bia nyamû inene.

Nyamû irî icuncî mwanya mwanya bia nja na bia ndeni.

Aaga tûkaathooma icuncî bia nja.

Bibi n'icuncî bia nja bia nyamû ira nene:

a) kîongo

b) gûtû

c) riitho

d) nyiûrû

e) mûcomo

f) mûtiro

g) magûrû

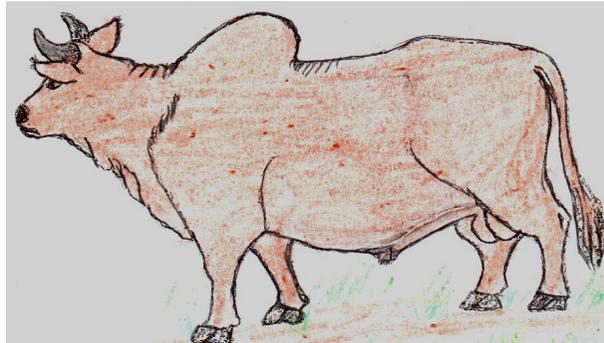
h) ngoci

i) thuuku

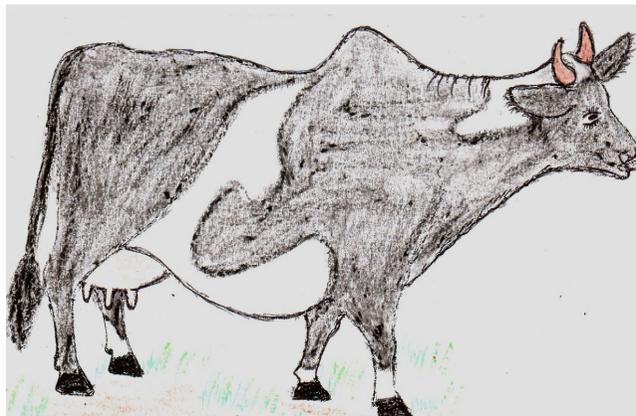
j) riere

k) nyoonto

l) mîrigi

ng'ombe ya ncaamba

ng'ombe ya mûgoma

Ngûgî ya kûruta

Raitha mbica îno ya ng'ombe na ûtoonge
icuncî mwanya mwanya biayo.

Wîra ya biûria

Ûyûrîria mariîtwa mama ma icuncî bia
nyamû inene.

a) mûc_ mo

b) ri_ tho

c) g_ tû

d) kî_ ngo

e) mût_ ro

GÎCUNCÎ KÎA BITHANTHATÛ: Rûûyî

KÎONGO GÎA KÎTHOOMO: Biumo bia
rûûyî

Kwambîiria

Rûûyî rûrî gîtûmi mûno ûtûûrooni bwa
antû, nyamû na mîtî.

Kîthoomooni gîkî tûkamenya gûntû
mwanya mwanya kûra rûûyî ruumaga.

A. Biumo bia rûûyî

Gûntû mwanya mwanya kûra rûûyî

rumaga i ta:-

- mbura

- îria

- muuro

- kînyaka

- kîthima

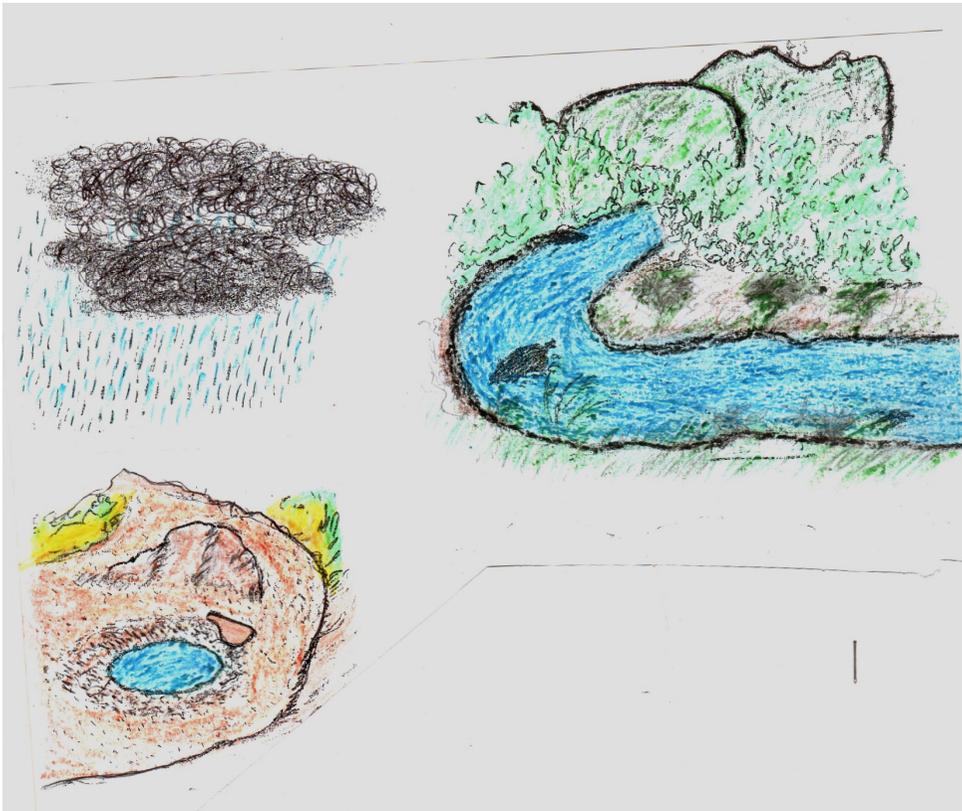
- ciranga

- ntoobori

Biumo mwanya mwanya bia rûûyi

Mbura

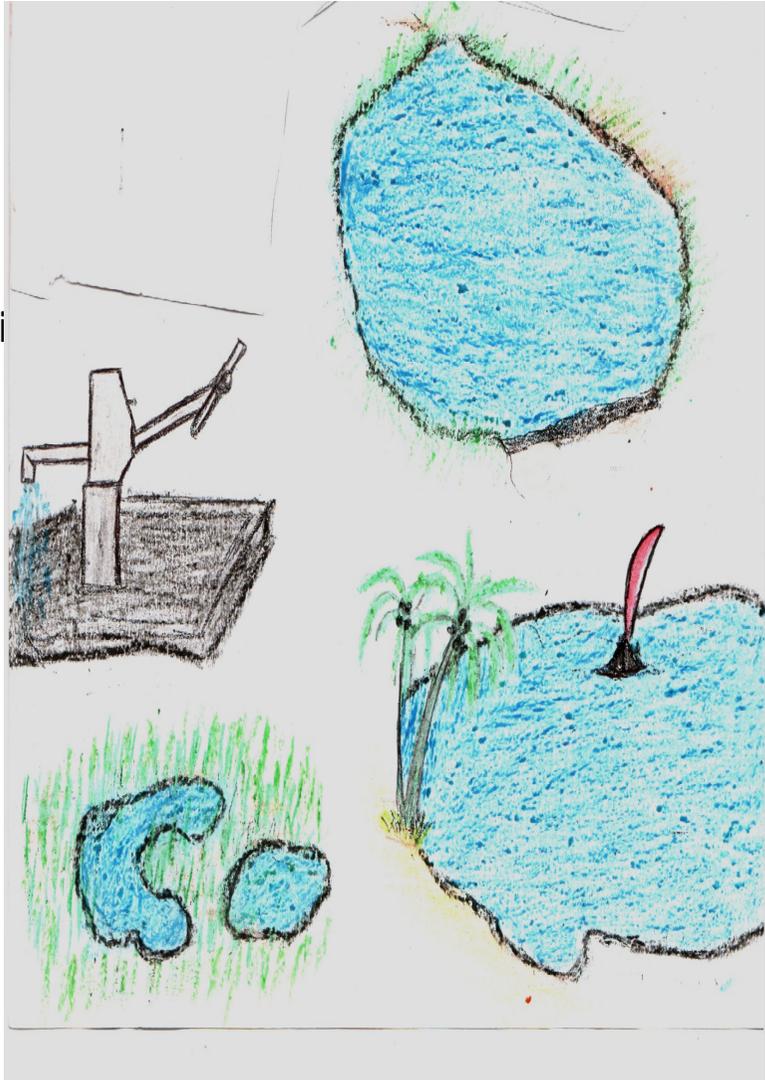
Muuro

Kinyaka

cirange

Ntoobori

kithima

îria

B. Bûra rûûyî rûtûmîkaga

Kûrî na njîra mwanya mwanya cia

gûtûmîra rûûyî ta: -

- kûruga

-gûkia

- kûthaamba

-kûnyua

- kûthaambia into

-kûbutîra

- kûbûûra nguô,

- gwaka nyomba

-Kûûmba

- kûnywithia,

- gûkûria imera na mîtî

Mitûmîire îmwe ya rûûyî

Ngûgî ya kûruta

Tûmîra rûûyî na njîra ino:-

- kûthaambia gîntû
- kûûmba ntaga
- kûthaamba njara

Wîra ya biûria

1. Gweta biumo bina bia rûûyî.
2. Gweta njîra inya cia gûtûmîra rûûyî.

GÎCUNCÎ KÎA MÛGWANJA: Mûthetu.

KÎONGO GÎA KÎTHOOMO: Gûtûmîra
mûthetu

Kwambîiria

Mûthetu n'ûmweka na n'wonekaga gûntû

kunthe.

Mûthetu ûtumagîrwa na njîra inyiingî

kûrûtha mantû kana into mwanya

mwanya. Kîthoomoni gîkî tûthiîte kûrûtha

mantû na into mwanya mwanya

tûgîtûmagîra mûthetu.

A. Kûthia mûthetu

Mûrutwa akîthia mûthetu

Ngûgî ya kûruta

- rûma mûthetu na njara

- oya into bia kûthia ta maiga, tûcuncî

twa mbaû, matubaarî na bingî bira biûmba

kuthia mûthetu.

- thia mûthetu waku.

B. Kwandika mûthetuuni

Mûrutwa akîandika mûthetuuni.

Ngûgî ya kûruta

- uma nja ya kîraci.
- kara nthî waandîke mûthetuuni.
- coora gîntû mûthetuuni

C. Kûûyûria na kwonororia mûthetu.

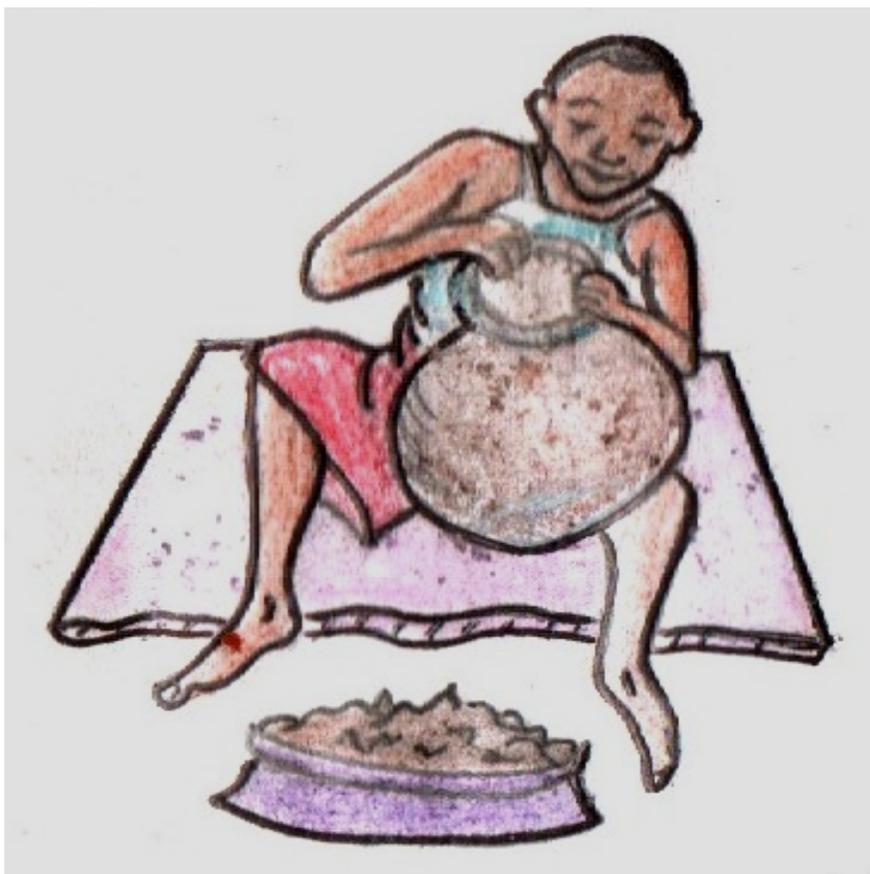

Mûrutwa akîonororia mûthetu

Ngûgî ya kûruta

- îthi gwaakûre mûthetu ûreete
 - îkîra mûthetu gûûyûre mûkebeeni
 - onoria mûthetu mûkebeeni gûûngî
- ûgîcookanagîria.

D. Kûûmba na mûthetu

Muntû akîûmba nyûûngû

Ûyû i muntû akûûmba nyûûngû

agîtûmagîra mûthetu.

Ngûgî ya kûruta

- thûkia mûthetu waku na rûûyî
- urugania mûthetu na rûûyî
- ûmba tûnyamû mwanya mwanya ta:-
nyûngû, muntû, na nyamû.

Wîra ya biûria

Ûyûrîria twaanya twa mariîtwa mama:-

1. Kû_ mba
2. Kûthi_
3. Kwon_ ria
4. Mûth_ tu
5. Kw_ sndîka

GÎCUNCÎ KÎA BINAANA: Irio

KÎONGO GÎA KÎTHOOMO: Irio bira
birîyawa ntûûraani

Kwambîiria

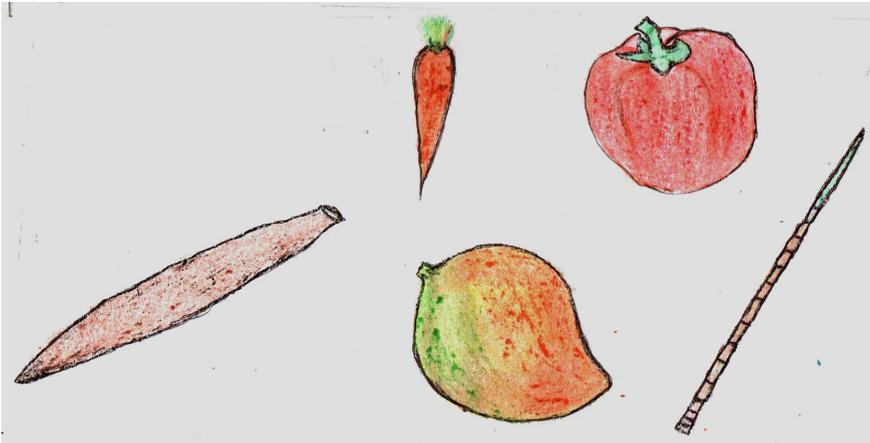
Ntûûrani kûrî na irio mwananyamwanya bira
birîyawa. Kûrî bio birîyawa birî biruge na
bingî bikarîigwa bitarî biruge. Kûrî bingî
biûmba kûrîigwa birî biruge kana bitarî
biruge.

A: Irio bira biûmba kûrîigwa bitari

biruge:

kaarati

nyaanya

mûkwayî

yeembe

kîûgwa

Ngûgî ya kûruta

- ûreete irio mwanya mwanya kuuma

mûciî wenu.

- rûmîiria mpîndî cia irio mwanya mwanya

maratatiini.

- andika mariitwa ma irio ara ûrûmîiritie

mpîndî.

Wîra ya biûria

Ûyûria twanya mariîtwani mama:

a) Mw_ r _

b) Y__mb_

c) M_ ny_

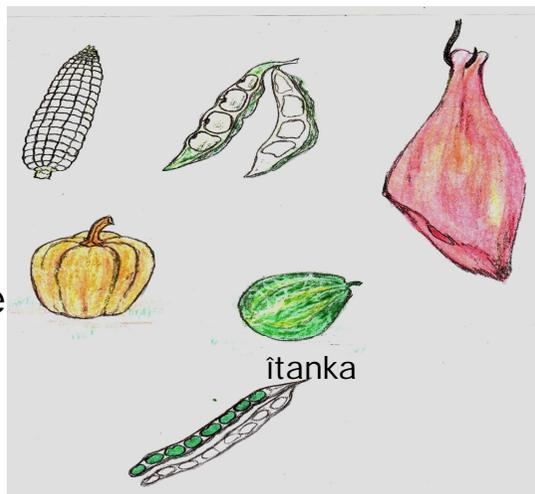
d) Mûkw_ y_

B: Irio bira birîiyagwa birî biruge.

mpempe

ncûgû

îreenge

nyama

nthoroko

Ngûgî ya kûruta

- raitha na ûgweete mariîtwa ma mbica
ino irî îbukuuni.

- andîka mariîtwa ma irio bira birîyagwa
birî biruge andîka mariîtwa mangî ma
mîthemba ya irio bira birîyagwa bitarî
biruge.

C. Irio bira biûmba kûrîigwa birî biruge kana birî biîthî.

*Ma
birî biruge kana bitarî biruge.*

Ngûgî ya kûruta

- gweta irio bira wiiyî biûmba kûrîigwa

bitarî biruge.

- andîka îbukuuni rîaku.

GÎCUNCÎ GÎA KEENDA: Inya.

KÎONGO GÎA KÎTHOOMO: Mîthemba ya
inya
Kwambiiria

Inya n'ûmbi bwa kûruta ngûgî. Kûrî
mîthemba îmiingî ya inya ta werû na kayû.
Kîthomooni gîkî tûkathooma inya ya werû
na inya ya kayû.

A. Inya ya werû.

Ûtugû tûmûrîkaga na mbi?

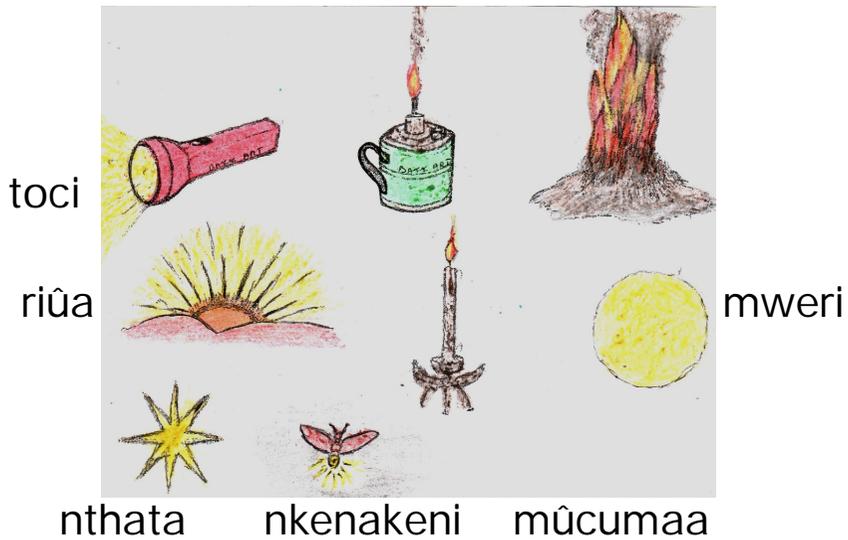
Ngûgî ya kûruta

- ûreete tooci, mîcumaa na taa kîraciini.

- andîka biumo mwanya mwanya bia

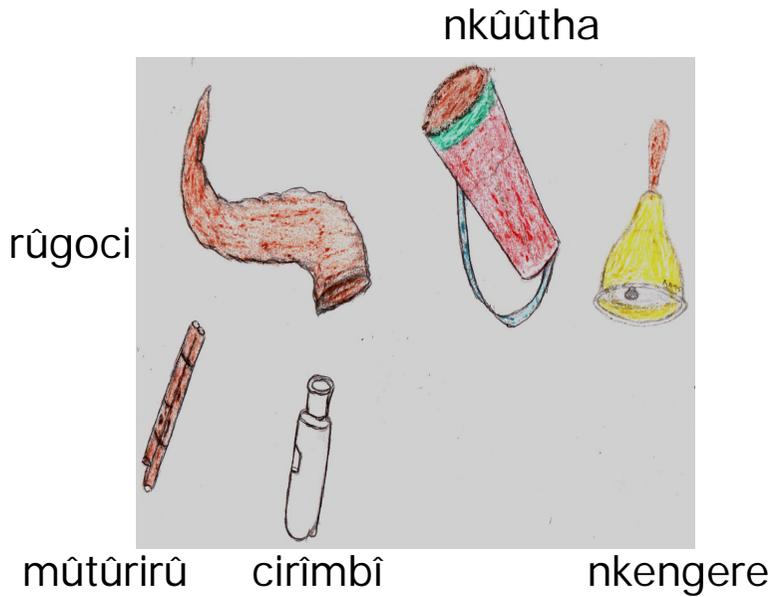
werû.

ntandîka mwanki

*Ino i mbica cia into mwanya mwanya bira
bitûnenkagîra werû.*

B. Inya ya kayû.

Into bira birutaga kayû biaringwa kana biabuîgwa.

Ngûgî ya kûruta

- thooma mariîtwa ma mbica ino
- egeenka tûyû twa into bibi rîra biaringwa kana biabuîgwa.

GÎCUNCÎ GÎA ÎKÛMI: Mûkarîre wa into

KÎONGO GÎA KÎTHOOMO: Njîra cia
gûtwonîa ruuo irûtûthiûrûkîrîite.

Kwambîiria

Îgliita rionthe antû na into biîgagua

bithiûrûkîrîtwe i ruuo.

Kûrî na njîra inyilingî cia gûtwonîa atî ruuo

irûtûthiûrûkîrîite.

A. Kwera mûthetu.

*Rîra mûthetu ûgûkamatwa i kwonania kûrî na
ruuo.*

Ngûgî ya kûruta

- uma nja ya kîraci

-rûma mûthetu ûmwinyu na gîkombe

- ceria baantû aaceengûku

- era mûthetu

I mbi ûkwona?

I mbi îkûgûrûkia tîiri?

I ruuo rûkûgûrukia tîiri.

B. Kwona mîtî îkiinaina

Ngûgî ya kûruta

- uma nja

- raitha nthambu cia mîtî

N'ata ûkwona nthambu igîkara?

I mbi îkwinainia nthambu?

I ruuo rûra rûtûthiûrûkîrîte rûkwinainia
nthambu cia mîtî.

C. Ruuo irûkaraga ndeni ya gîntû.

Kûrî na njîra cia gûtwonîa kana kûrî na
ruuo intooni. Kîthoomoni gîkî tûkoona
kana cûûba îrî na ruuo ndeni.

Ruuo rûrî cûûbaani întîheri.

*Mûrutwa ûyû agûttoombeka cûûba întîheri
rûûyîîni. Ruuo rûriuma cûûbaani wa bûra
rûûyî rûkûthûngîra.*

Ngûgî ya kûruta

- îkîra rûûyî kîraîîni

- toombeka cûûba îkîîgamani rûûyîni.

I mbi ûkwona îkiuma na mûromo wa
cûûba?

Mbûûyû irîonania i ruuo rûkûrutwa i rûûyî
cûûbaani.

GÎCUNCÎ GÎA ÎKÛMI NA KÎMWE: Ngûgî

KÎONGO GÎA KÎTHOOMO: Kûûthia
wîra/ngûgî

Njîra cia kûûthia wîra

Kwambîiria

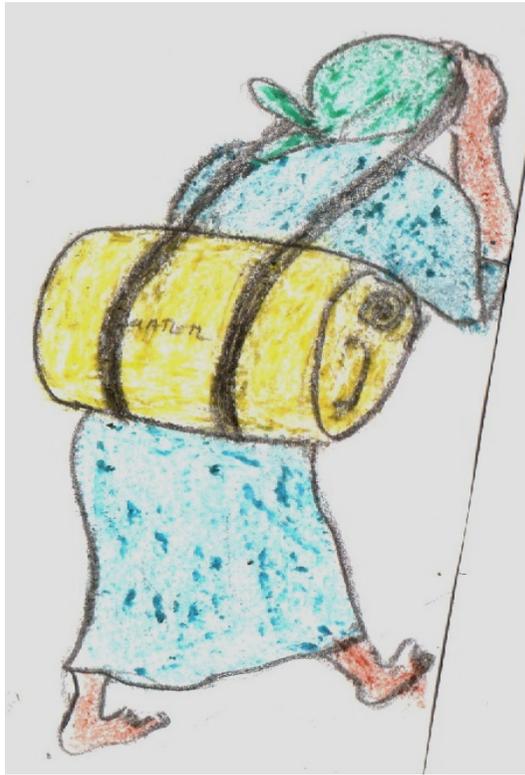
Ngûgî imwe nwa irutwe na njîra nkûrûkani.

Njîra imwe i ciûmagia ngûgî. Kûrî njîra

ciingî ciûthagia ngûgî. Kîthoomoni gîkî

tûkaamenya bûra tûûmba kûûthia ngûgî

ya gûkamata.

*Úyû i Kanyua airĩite mûtûngi wa rûûyî na
mûgoongo. N'akwîgua ûrî mûrito mûno.*

A. Gûtumîra nthigû kana wiribarû kûûthia ngûgî

Ûyû i Karîmi atindîkîite mûtûngi na nthigû

Atikwîgua ûrî mûrito ta bûra Kanyua

akwîgua ûrî mûrito.

Wira ya biûria

1. Kanyua na Karîmi, n'ûrikû aûthîtie

ngûgî?

2. Gûkamata gîntû na wiribarû

_____ ngûgî ya

gûkamata na mûgongo.

(ikûûthagia, ikûûmagia)

Kûrûtha nthigû

Tûthiite kwîrutana bûra tûûmba kûrûtha

nthigû ya gûtûtetheeria kûûthia ngûgî.

Ngûgî ya kûruta

- ceria mûtî ûrî na mpang'a.
- rûunga nthigû ciîrî cia mûtî.
- gwatithania nthigû ciîrî na rwambo.
- tema mpoga mûthiani wa mûtî úyú ûrî na mpang'a ciîrî.
- kerania tûmîti ûkîgwatithanagia mpang'a inu ciîrî rûtuîke rûtara.
- aigîira mpoga îra ûtemire îkare îgûrû ria rwambo rûra rûgwatanîtie nthigû.

Ngûgî ya kûruta

- kamata gîntû kîirito na njara.

- cooka ûtûgîirie gintû wa gîku kîirito

rûtarani rwa nthigû.

- tindîka nthigû.

I bûrikû bûûthû?

CAYANCI

ÎBUKU RĪA MŪRUTWA KĪRACI 1

First Edition, 2011

ISBN 9966-00-213-8

Published

By

BTL (E.A.)

P.O Box 44456 Nairobi, Kenya

© BTL, 2011

Cover Designer: P.N. Kanampiũ